

Альянс
громадського здоров'я

ПРАКТИЧНИЙ ПОСІБНИК ДЛЯ ПАРАЮРИСТІВ

допомога трансгендерним людям в умовах збройного конфлікту

Київ, 2026

Цей посібник створений для параюристів, які допомагають трансгендерним людям під час війни в Україні. Він буде корисним тим, хто насамперед контактує з особами у складній ситуації, допомагає їй зрозуміти, що сталося, зафіксувати важливі обставини та знайти безпечні подальші кроки.

Посібник орієнтований насамперед на практику. Він стане у пригоді параюристам, соціальним працівникам, представникам громадських організацій, кейс-менеджерам, волонтерам та всім, хто працює з випадками дискримінації, насильства, взаємодії з ТЦК, поліцією, медичними установами та іншими державними органами.

У посібнику зібрані базові алгоритми дій, приклади типових ситуацій, рекомендації щодо безпечної комунікації та документування подій. Окрема увага приділена тому, як допомагати людині без шкоди для неї та для самого параюриста.

Цей матеріал може використовуватися як практичний інструмент у щоденній роботі, під час навчання нових параюристів або проведення тренінгів для людей, які працюють із вразливими групами населення.

Авторський колектив:

Віталій Матвєєв, адвокат, голова ГО «Прожектор», експерт з питань відповідальності за гендерно зумовлені злочини в умовах збройного конфлікту;

Денис Дрождей, юрист, експерт у сфері захисту прав трансгендерних осіб, з досвідом правового супроводу та аналізу кейсів, пов'язаних із дискримінацією.

Експертна група:

Павло Скала, Альянс громадського здоров'я

Мирослава Андрущенко, Альянс громадського здоров'я

Юлія Фамільєва, МГР Партнер

Публікація підготована за фінансової підтримки МБФ «Альянс громадського здоров'я» в рамках реалізації програми «**Стійка відповідь на епідемії ВІЛ і ТБ в умовах війни та відновлення України**», яка реалізується за підтримки Глобального фонду.

ЗМІСТ

СПИСОК ТЛУМАЧЕНЬ	4
ПЕРЕДМОВА	6
Розділ 1. ХТО ТАКИЙ ПАРАЮРИСТ І В ЧОМУ ЙОГО РОЛЬ	7
1.1. Роль параюриста на практиці	8
1.2. Межі повноважень параюриста	9
1.3. Конфлікт ролей	10
Розділ 2. ПРИНЦИП «НЕ НАШКОДЬ» У ДІЯЛЬНОСТІ ПАРАЮРИСТА	12
Розділ 3. ВИЗНАЧЕННЯ ПОРУШЕННЯ ПРАВ	14
Розділ 4. АЛГОРИТМ РОБОТИ З KEYСОМ: ВІД ПОДІЇ ДО ПЕРШОЇ ПРАВОВОЇ ДІЇ	16
Розділ 5. ДОКУМЕНТУВАННЯ ПОДІЙ	18
5.1. Безпека та конфіденційність	18
Розділ 6. РЕАГУВАННЯ НА KEYСИ НАСИЛЬСТВА ТА НАПАДИ	21
6.1. Практичні дії після події: куди звертатися та як діяти	22
Розділ 7. ДОПОМОГА У СКЛАДАННІ ЗАЯВИ ПРО КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ	24
Розділ 8. ТЦК, ВЛК ТА ТРАНСГЕНДЕРНІ ЛЮДИ: ДЕ ПРОЦЕДУРА, А ДЕ ПОРУШЕННЯ ПРАВ	26
8.1. Взаємодія з представниками ТЦК	27
Розділ 9. КОМУНІКАЦІЯ, МОВА ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА ПРОФЕСІЙНА СТІЙКІСТЬ ПАРАЮРИСТА ..	31
Розділ 10. ТИПОВІ СИТУАЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ПАРАЮРИСТА	33
10.1. Зміна документів: Практичні аспекти	33
10.2. Взаємодія з поліцією	36
ДОДАТКИ	33
Додаток 1. Допоміжні в роботі нормативно-правові акти	39
Додаток 2. Зразки заяв до компетентних органів	42
Додаток 3. Контакти державних та громадських організацій, куди можливо звернутися по допомогу	44

СПИСОК ТЛУМАЧЕНЬ

Гендерна ідентичність — це внутрішнє відчуття людиною власного гендеру. Людина може відчувати себе чоловіком, жінкою, обома одночасно, не відносити себе до жодної з цих категорій або визначати свою ідентичність інакше. Гендерна ідентичність не залежить від зовнішності, документів чи фізіологічних особливостей людини.

Гендерний вираз — це спосіб, у який людина проявляє свій гендер через зовнішність, одяг, поведінку, голос, манеру спілкування або інші форми самовираження. Гендерний вираз може відповідати або не відповідати суспільним очікуванням.

Гендерна дисфорія — це стан емоційного та психологічного дискомфорту, який виникає через невідповідність між гендерною ідентичністю людини та її статтю, записаною при народженні. Дисфорія може проявлятися через тривогу, депресію, відчуття відторгнення власного тіла або соціальні труднощі. Гендерна дисфорія в Міжнародній класифікації хвороб 10-го перегляду (МКХ-10) визначається як «транссексуалізм» (код F64.0) та класифікується серед розладів гендерної ідентичності. Вона може викликати значний психологічний дискомфорт через невідповідність між приписаною при народженні статтю та гендерною ідентичністю людини. Для полегшення цього стану деякі транс*люди звертаються до соціального, гормонального або хірургічного переходу, проте це не є обов'язковим для всіх. Важливо розуміти, що сама трансгендерність не є психічним розладом, а відчуття дисфорії може бути зумовлене як внутрішніми факторами, так і соціальним тиском, стигматизацією чи обмеженим доступом до необхідної підтримки.

Дискримінація — це обмеження прав або нерівне ставлення до людини через певну ознаку, зокрема через гендерну ідентичність або сексуальну орієнтацію.

Документування — це процес фіксації інформації про подію, порушення прав або насильство з метою подальшого реагування, захисту прав або передачі інформації іншим фахівцям.

ЄРДР — Єдиний реєстр досудових розслідувань. Це електронна система, до якої вносяться відомості про кримінальні правопорушення після подання заяви до правоохоронних органів.

ЛГБТІК+ — узагальнений термін, який використовується для позначення лесбійок, геїв, бісексуальних, трансгендерних, інтерсекс та квір-людей, а знак «+» включає інші ідентичності та спільноти.

Небінарна людина — це людина, чия гендерна ідентичність не визначається виключно як чоловіча або жіноча. Небінарні люди можуть по-різному описувати свій гендер або не використовувати жодних категорій.

Параюрист — людина без обов'язкової юридичної освіти, яка пройшла спеціальне навчання та надає первинну правову допомогу, допомагає зорієнтуватися у ситуації, знайти необхідні служби та отримати доступ до професійної правової підтримки.

Соціальний перехід — це зміна імені, займенників, стилю одягу, зовнішності або способу представлення себе у суспільстві відповідно до власної гендерної ідентичності.

СОГІ — скорочення, яке означає сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність.

Стигматизація — це негативне ставлення до людини або групи людей через певну ознаку, що супроводжується осудом, упередженнями або соціальним відторгненням.

Трансгендерні люди — це люди, чия гендерна ідентичність або гендерний вираз не збігаються зі статтю, визначеною при народженні. Поняття «транс*» охоплює широкий спектр гендерних ідентичностей, зокрема трансгендерних чоловіків, трансгендерних жінок, небінарних людей та інших осіб, чия ідентичність виходить за межі традиційного уявлення про гендер.

Трансгендерний перехід — це процес, під час якого людина приводить своє життя, зовніш-

ність або документи у відповідність до власної гендерної ідентичності. Перехід може включати соціальні, медичні та юридичні зміни. Кожна людина самостійно визначає, чи потрібен їй перехід і в якому обсязі.

ТЦК та **СП** — територіальний центр комплектування та соціальної підтримки. Орган, який здійснює ведення військового обліку, мобілізаційні заходи та інші функції у сфері військового обов'язку.

ПЕРЕДМОВА

Під час війни трансгендерні люди стикаються не лише з тими ж небезпеками, що й інші, але дуже часто вони також переживають нерозуміння, дискримінацію, проблеми у взаємодії з поліцією, лікарями, ТЦК та іншими державними органами. І саме до вас, параюриста, ці люди приходять по допомогу. Ви часто стаєте першою людиною, яка вислухає, не відвернеться та спробує допомогти.

Цей посібник створений як практичний інструмент для вашої роботи. Він пояснює як діяти безпечно, як правильно спілкуватися з людиною, як фіксувати те, що сталося, коли варто звертатися до юриста або адвоката та як не нашкодити своїми діями.

У посібнику зібрані реальні ситуації, з якими параюристи можуть стикатися на практиці: насильство, дискримінація, проблеми з ТЦК та

ВЛК, взаємодія з поліцією, медичними закладами та іншими державними органами. Окрема увага приділена тому, як працювати з важкими історіями, зберігати власні межі та не вигорати під час допомоги іншим.

Цей посібник не вчить вас бути юристом або вести складні справи в суді. Ваше завдання як параюриста — вислухати людину, підтримати її, допомогти зафіксувати подію та з'єднати з потрібним спеціалістом. Діяти спокійно, впевнено і послідовно.

Користуйтеся цим посібником під час навчання, тримайте його поруч у роботі та повертайтеся до нього у ситуаціях, коли не знаєте, як діяти далі. Головне, щоб ваша допомога залишалася безпечною, зрозумілою та людиною. Бо іноді саме це є найважливішим для людини, яка звернулася по підтримку.

ХТО ТАКИЙ ПАРАЮРИСТ І В ЧОМУ ЙОГО РОЛЬ

Параюрист — це людина без обов'язкової юридичної освіти, яка пройшла спеціальне навчання та надає первинну правову допомогу, допомагає зорієнтуватися у ситуації, знайти необхідні служби та отримати доступ до професійної правової підтримки. Простою мовою, параюрист допомагає іншій людині зрозуміти, що сталося, які права можуть бути порушені і що можна зробити далі.

Параюрист часто є першою людиною, до якої звертаються після насильства, дискримінації, конфлікту з поліцією, ТЦК, лікарями або іншими державними органами.

У роботі з трансгендерними людьми це особливо важливо. Людина може боятися осуду, розголошення особистої інформації, грубого ставлення або того, що їй не повірять. Тому завдання параюриста не лише пояснити базові речі, а й створити безпечний простір.

 Що робить параюрист	Як це виглядає на практиці
Вислуховує людину	Дає можливість спокійно розповісти, що сталося
Допомагає розібратися в ситуації	Уточнює факти, а не одразу робить висновки
Допомагає зафіксувати подію	Записує дату, місце, учасників, слова, дії, докази
Пояснює базові права	Наприклад, право на адвоката, медичну допомогу, подання заяви
Допомагає скласти простий документ	Заяву до поліції, звернення або скаргу
Пояснює можливі варіанти дій	Що можна зробити зараз, а що краще після консультації з юристом
Переадресовує складні кейси	До адвоката, юриста, психолога, лікаря або правозахисної організації
Підтримує людину	Допомагає заспокоїтися і не залишитися сам на сам із проблемою

 Чого параюрист не робить! Параюрист не може	Чому це важливо
Замінювати адвоката	Для складних справ потрібна професійна правнича допомога
Гарантувати результат	Ніхто не може обіцяти, що справа точно буде вирішена
Самостійно вести складну справу	Це може нашкодити клієнту
Представляти людину в суді	Це може здійснювати лише адвокат з відповідними повноваженнями
Тиснути на клієнта	Людина сама приймає рішення щодо своїх дій
Розголошувати інформацію	Це може створити ризик для безпеки людини
Діяти замість клієнта без його згоди	Допомога має бути добровільною і безпечною
Називати ситуацію злочином без аналізу	Це потребує правової оцінки юриста або адвоката

ПРОСТЕ ПРАВИЛО

Параюрист допомагає зробити перші кроки, але не бере всю справу на себе.

Його завдання не “врятувати людину будь-якою ціною”, а допомогти їй безпечно зорієнтуватися в ситуації.

Вислухати

Розібратися в ситуації

Пояснити перші кроки

Переадресувати до фахівців

Підтримати і бути поруч

Параюрист не є юристом, адвокатом, суддею чи слідчим. Він не вирішує справу замість людини. Його роль полягає в тому, щоб вислухати, допомогти зафіксувати подію, пояснити можливі перші кроки і за потреби направити людину до юриста, адвоката, психолога або іншого фахівця.

1.1. Роль параюриста на практиці

Людина, яка звертається за допомогою, перебуває у стані **стресу, страху** або **розгубленості**. Вона говорить про те, що їй боляче, несправедливо або що її образили. Але вона не завжди може пояснити ситуацію мовою права. Саме тут починається роль параюриста.

Перекладаємо емоції на мову фактів

Завдання параюриста – допомогти людині “перекласти” її історію з емоційної мови на зрозумілу і чітку мову фактів. Спочатку розбираємося, що саме сталося, коли, де і хто був учасником події.

Завдання параюриста — допомогти людині «перекласти» її історію з емоційної мови на зрозумілу і чітку мову фактів. Це означає не оцінювати ситуацію одразу як порушення прав, а спочатку розібратися, що саме сталося, коли, де і хто був учасником події.

9

1	2	3
4	5	6
7	8	9
10		

Основні завдання параюриста

ЗАВДАННЯ	ЯК ЦЕ ПРОЯВЛЯЄТЬСЯ НА ПРАКТИЦІ
 Роль параюриста – не замінити юриста, а допомогти людині зробити перші кроки, пояснити, які варіанти дій можливі, без прийняття рішення замість клієнта	Людина може сказати, що її дискримінували або принизили. Параюрист не повинен одразу погоджуватися або заперечувати це. Спочатку потрібно уточнити обставини, поставити запитання і зрозуміти, чи є у цій ситуації ознаки порушення прав, чи це складна життєва ситуація або адміністративна процедура.
 Фіксація події – саме від того, наскільки точно і зрозуміло зафіксовані обставини, залежить, чи можна буде далі захистити права людини	Важливо вміти відділяти факти від власних оцінок і записувати події у зрозумілому вигляді.
 Допомогти людині зрозуміти, куди звертатися далі. Не всі ситуації може вирішити параюрист!	Якщо справа складна, пов'язана з кримінальним правопорушенням або потребує представництва, її потрібно передати юристу, адвокату або іншому фахівцю. Вчасна переадресація є частиною якісної допомоги.
 Підтримка. У роботі з чутливими кейсами, зокрема пов'язаними з насильством або дискримінацією, параюрист також допомагає людині заспокоїтися, структурувати думки і відчувати підтримку	Важливо не втрачати межу і не "проживати" ситуацію разом із клієнтом, а залишатися в ролі того, хто допомагає діяти.

1.2. Межі повноважень параюриста

Межі потрібні не для того, щоб обмежити допомогу. Вони потрібні для безпеки.

Якщо параюрист бере на себе більше, ніж може, він може нашкодити клієнту.

Наприклад:

Дати неправильну пораду, втратити час, неправильно оформити документ або створити конфлікт з установою.

Параюрист працює на рівні первинної допомоги. Це означає, що він допомагає розібратися, пояснює базові кроки і направляє далі.

 Параюрист може ✓	 Параюрист не може ✗
Допомогти описати подію Приклад Давайте запишемо, коли, де і що сталося	Казати «це точно злочин» Чому? Це має оцінити юрист, слідчий або суд
Пояснити базову процедуру Приклад Заяву до поліції мають прийняти	Казати «ви точно виграєте справу» Чому? Результат ніколи не можна гарантувати
Допомогти скласти просту заяву Приклад Заяву до поліції	Самостійно вести переговори від імені клієнта Чому? Для цього потрібні повноваження
Пояснити, куди звернутися Приклад Поліція, лікарня, юрист, правозахисна організація	Конфліктувати з поліцією, ТЦК або лікарями замість клієнта Чому? Це може погіршити ситуацію

 Параюрист може ✓	 Параюрист не може ✗
Бути поруч як підтримка Приклад Допомогти людині не розгубитися	Підписувати документи замість клієнта Чому? Документ має подавати сама людина або її представник (адвокат або людина з нотаріальною довіреністю)
Порадити звернутися до адвоката Приклад Якщо ситуація складна або потрібен суд	Примушувати клієнта до скарги чи заяви Чому? Рішення приймає сама людина

1	2	3
4	5	6
7	8	9
10		

Найчастіше помилки виникають не через байдужість, а через бажання швидко допомогти.

	Приклад	До параюриста звернулася трансгендерна людина і сказала, що в медичному закладі її дискримінували.		
	Параюрист може:	✓	 Але параюрист не повинен:	✗
• допомогти описати подію; • пояснити, як отримати письмову відмову; • допомогти скласти скаргу; • порадити звернутися до юриста;		• самостійно сваритися з лікарем; • вимагати негайного рішення; • обіцяти, що медичний заклад точно буде покараний.		

 Приклади		
 Помилка	Чому це небезпечно	✗
Одразу назвати ситуацію дискримінацією	Може не вистачати фактів	
Обіцяти результат	Людина може отримати хибні очікування	
Діяти замість клієнта	Клієнт втрачає контроль над власною ситуацією	
Писати емоційний документ	Такий документ складно використовувати далі	
Не передати складний кейс юристу	Можна втратити час або докази	
Втягнутися емоційно	Це заважає об'єктивно оцінити ситуацію	
Розповісти про кейс іншим	Це може нашкодити безпеці клієнта	

Якщо ситуація складна, краще зробити паузу і поставити собі кілька питань:

1. Чи точно я розумію що сталося?
2. Чи є факти, а не лише емоції?
3. Чи це в межах моєї ролі?
4. Чи не потрібен тут юрист або адвокат?
5. Чи не нашкодить моя дія клієнту?

нотую, де багато ситуацій можуть бути дуже особистими та болючими.

Головне — вчасно це помітити!

Алгоритм самоперевірки

Перед тим, як діяти, поставте собі кілька запитань:

1. Чи не нагадує мені цей кейс мою власну історію?

Наприклад:

- у вас був схожий досвід;
- вас теж дискримінували;
- ситуація викликає сильні особисті емоції.

1.3. Конфлікт ролей

Іноді параюрист настільки емоційно включається у ситуацію, що починає діяти не як фахівець, а як людина, яка «бореться», «рятує» або проживає власний досвід через кейс клієнта. Це нормально. Особливо у роботі з трансгендерною спіль-

Якщо ви відчуваєте, що реагуєте «занадто близько до серця», варто бути обережним.

2. Чи не хочу я «врятувати» людину будь-якою ціною?

Ознаки:

- хочеться негайно «покарати винних»;
- виникає агресія до установи або людей;
- з'являється бажання діяти замість клієнта;
- хочеться тиснути на людину, щоб вона «боролася»;

У цей момент легко вийти за межі ролі параюриста.

3. Чи не приймаю я рішення замість клієнта?

Наприклад:

- «Вам точно треба писати заяву»;
- «Я знаю, як буде краще»;
- «Ми зараз усіх покараємо».

Параюрист може пояснювати варіанти, але рішення завжди залишається за людиною.

4. Чи можу я зараз залишатися спокійним і об'єктивним?

Якщо ви:

- дуже злитесь;
- плачете разом із клієнтом;
- не можете «відпустити ситуацію»;
- думаєте про кейс постійно;
- хочете діяти імпульсивно —

це сигнал, що варто зробити паузу.

ВАЖЛИВО ПАМ'ЯТАТИ!

Конфлікт ролей — це не ознака «поганого параюриста», це нормальна людська реакція. Професійність полягає не у відсутності емоцій, а у вмінні помітити моменти, коли емоції починають впливати на вашу допомогу.

Що робити, якщо ви помітили конфлікт ролей

 Ситуація	 Що краще зробити
Ви занадто емоційно втягнулися	Зробити паузу
Кейс нагадує ваш власний досвід	Попросити колегу подивитися ситуацію
Ви злитесь або хочете «боротися»	Не приймати швидких рішень
Не можете бути об'єктивними	Передати кейс іншому параюристу
Ситуація дуже складна	Залучити юриста або адвоката

ПРИНЦИП «НЕ НАШКОДЬ» У ДІЯЛЬНОСТІ ПАРАЮРИСТА

Одне з головних правил роботи параюриста звучить дуже просто:

Якщо ви не впевнені, що ваша дія допоможе людині, спочатку зупиніться і подумайте.

Іноді найбільшу шкоду завдає не бездіяльність, а бажання занадто швидко допомогти.

Наприклад, людина розповідає про конфлікт у лікарні, а параюрист одразу говорить: «Це дис-

кримінація». Або після конфлікту з ТЦК радить негайно скажитися в усі можливі органи, не розібравшись у ситуації.

У результаті людина може втратити час, отримати неправильну пораду або опинитися в ще складнішій ситуації.

Саме тому параюрист спочатку з'ясовує факти, а вже потім думає про подальші дії.

Найпоширеніші помилки параюристів

 Ситуація	 Чому це може нашкодити
Робити висновки без достатньої інформації	Подальші дії будуть побудовані на помилковому припущенні
Обіцяти результат	Людина може втратити довіру або отримати хибні очікування
Діяти замість клієнта	Людина втрачає контроль над власною ситуацією
Конфліктувати з посадовими особами	Це може погіршити становище клієнта
Змішувати факти та емоції під час документування	Інформацію буде складніше використовувати надалі
Не передавати складний кейс юристу або адвокату	Можна втратити важливий час
Розголошувати інформацію про клієнта	Це створює ризики для безпеки людини

ПРИКЛАД

Трансгендерна людина звернулася до параюриста і повідомила, що під час проходження ВЛК її направили на додаткове медичне обстеження.

✗ НЕПРАВИЛЬНА РЕАКЦІЯ

«Це точно дискримінація. Треба негайно скажитися.»

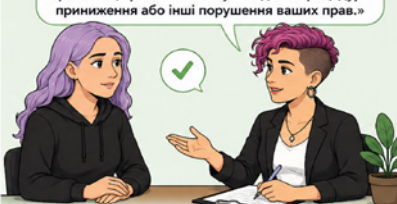

Ризики такої реакції:

- поспішні висновки без розуміння ситуації
- неправильні поради
- втрата довіри
- можливе погіршення ситуації для людини

✓ ПРАВИЛЬНА РЕАКЦІЯ

«Давайте спочатку розберемося, чому вас направили на додаткове обстеження, хто прийняв це рішення і чи були під час процедури приниження або інші порушення ваших прав.»

Чому це правильно:

- збір фактів перед висновками
- розуміння причин і контексту
- об'єктивна оцінка ситуації
- безпечна і ефективна допомога людині

 У другому випадку параюрист не робить поспішних висновків і не вводить людину в оману.

Алгоритм «Стоп перед дією»

Перед тим як щось радити або робити, поставте собі п'ять простих запитань.

- Чи точно я зрозумів(ла), що сталося?
- Чи не роблю я висновків занадто швидко?
- Чи не виходжу я за межі своєї ролі?
- Чи не може моя дія погіршити ситуацію?
- Чи не потрібна тут допомога юриста, адвоката, психолога або іншого фахівця?

! Пам'ятайте

Допомога — це не завжди активні дії.

Іноді найкраща допомога полягає в тому, щоб уважно вислухати людину, допомогти їй зрозуміти ситуацію та вчасно направити до потрібного спеціаліста.

Якщо хоча б на одне запитання ви не можете впевнено відповісти «так», варто зробити паузу та зібрати більше інформації.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОРУШЕННЯ ПРАВ

Одна з найчастіших помилок у роботі параюриста — одразу вирішити, що права людини порушені. Насправді не кожна неприємна ситуація є порушенням прав.

Просте правило: Спочатку факти. Потім висновки.

Алгоритм оцінки ситуації

Перед тим як говорити про порушення прав, дайте відповідь на три запитання.

КРОК 1. Що саме сталося?

Опишіть подію простими фактами.

- Що відбулося?
- Де це сталося?
- Коли це сталося?
- Хто був учасником події?
- ✗ Не записуйте одразу:
 - «Мене дискримінували»
 - «Мої права порушили»
 - «До мене поставилися упереджено»

Спочатку потрібно зрозуміти, що саме сталося.

КРОК 2. До якої категорії належить ситуація?

Після збору фактів спробуйте визначити тип ситуації.

Категорія	Що це означає
Порушення прав	Людину позбавили або обмежили у правах
Законна процедура	Дії відповідають закону та правилам
Конфлікт або непорозуміння	Неприємна ситуація, але без ознак порушення прав

КРОК 3. Чи є докази?

Запитайте:

- Чи є документи?
- Чи є свідки?
- Чи є фото або відео?
- Чи є листування?
- Чи можна підтвердити слова людини?

Як відрізнити порушення прав від законної процедури

Приклад 1

Ситуація:

Трансгендерну людину направили на додаткове медичне обстеження під час проходження ВЛК.

Чи є це автоматично порушенням прав?

✗ Ні.

Направлення на додаткове обстеження саме по собі може бути частиною процедури.

Потрібно з'ясувати:

- чому це сталося;
- хто прийняв рішення;
- чи були образи;
- чи були принизливі висловлювання.

Приклад 2

Ситуація:

Лікар сказав: «Я не хочу працювати з такими людьми». І відмовився надавати допомогу.

Чи є ознаки порушення прав?

✓ Так.

Тут є ознаки дискримінації та можливої незаконної відмови у медичній допомозі.

Приклад 3

Ситуація:

Працівник установи грубо розмовляв з людиною. Чи є це автоматично порушенням прав?

✗ Не завжди.

Грубість є неприпустимою поведінкою. Але потрібно з'ясувати:

- чи були обмежені права людини;
- чи вплинула ця поведінка на отримання послуги.

КОЛИ МОЖНА ГОВОРИТИ ПРО ДИСКРИМІНАЦІЮ?

? Для цього потрібно відповісти на одне важливе запитання:

ЧИ ПОВ'ЯЗАНЕ НЕГАТИВНЕ СТАВЛЕННЯ САМЕ З ГЕНДЕРНОЮ ІДЕНТИЧНІСТЮ ЛЮДИНИ?

✓

ЛЮДИНІ ВІДМОВИЛИ У ПОСЛУЗІ ЧЕРЕЗ ТЕ, ЩО ВОНА Є ТРАНСГЕНДЕРНОЮ.

Це може свідчити про дискримінацію.

✓

ПРАЦІВНИК ВИКОРИСТОВУВАВ ОБРАЗЛИВІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ ЩОДО ТРАНСГЕНДЕРНОСТІ ЛЮДИНИ.

Це також може свідчити про дискримінацію.

✗

ЛЮДИНУ ПОПРОСИЛИ НАДАТИ ДОКУМЕНТИ, ЯКІ ВИМАГАЮТЬСЯ ВІД УСІХ.

Це саме по собі не є дискримінацією.

ПАМ'ЯТАЙТЕ

Параюрист не повинен одразу відповідати:

«Так, ваші права порушили.» ✗

або

«Ні, порушення немає.» ✗

➡

НАЙКРАЩА ВІДПОВІДЬ:

«Давайте спочатку розберемося у фактах і зрозуміємо, що саме сталося.»

✓

Саме такий підхід допомагає уникнути помилок і надати людині справді якісну допомогу.

АЛГОРИТМ РОБОТИ З КЕЙСОМ: ВІД ПОДІЇ ДО ПЕРШОЇ ПРАВОВОЇ ДІЇ

У роботі параюриста найскладнішим моментом є не лише зрозуміти ситуацію, а й правильно почати діяти. Саме на цьому етапі найчастіше виникає розгубленість, поспішні рішення або, навпаки, бездіяльність. Для того щоб уникнути цього, важливо мати чітку послідовність дій, яка дозволяє працювати впевнено і безпечно.

Розглянемо приклад.

Особа повідомляє, що під час звернення до медичного закладу їй відмовили у допомозі. Вона вважає, що це дискримінація.

Параюрист спочатку уточнює, що саме сталося. Хто відмовив. Які слова були сказані. Чи була це усна або письмова відмова. Чи були інші особи присутні.

Після цього він оцінює ситуацію і визначає, що можуть бути ознаки порушення прав. Далі допомагає зафіксувати подію, радить отримати письмову відмову і пояснює можливість звернення до відповідних органів або юриста.

Інший приклад.

Особа повідомляє, що її направили на додаткове обстеження під час проходження медичної комісії і вона вважає це дискримінацією.

У цьому випадку параюрист з'ясовує, чи є це стандартною процедурою, чи було пояснення, чи були додаткові обставини. Після аналізу може виявитися, що це частина процедури і не є порушенням прав. Тоді завдання параюриста — пояснити це людині і допомогти їй зрозуміти ситуацію без ескалації.

Таким чином, алгоритм роботи з кейсом — це не жорстка інструкція, а логічна послідовність дій, яка допомагає не пропустити важливі етапи. Він дозволяє працювати впевнено, зберігати об'єктивність і не нашкодити клієнту.

Поступове застосування цього алгоритму формує професійне мислення параюриста. З часом багато рішень приймаються швидше, але саме структура дозволяє уникати помилок і забезпечує якісну допомогу у кожному конкретному випадку.

АЛГОРИТМ РОБОТИ ПАРАЮРИСТА З КЕЙСОМ

17

1	2	3
4	5	6
7	8	9
10		

1 ВИСЛУХАТИ ЛЮДИНУ

- ? Що сталося?
- 📅 Коли це сталося?
- 📍 Де це сталося?
- 👤 Хто брав участь?
- ℹ️ Що важливо ще знати?

2 ЗІБРАТИ ФАКТИ

- ✓ Відокремити факти від емоцій та оцінок.
- Фіксуємо тільки те, що було насправді.

3 ОЦІНИТИ СИТУАЦІЮ

ДО ЯКОГО ТИПУ НАЛЕЖИТЬ СИТУАЦІЯ?

ПОРУШЕННЯ ПРАВ

Є ознаки обмеження або порушення прав людини.

ЗАКОННА ПРОЦЕДУРА

Дії відповідають закону та встановленим правилам.

КОНФЛІКТ АБО НЕПОРОЗУМІННЯ

Неприємна ситуація, але без ознак порушення прав.

4 ЗАФІКСУВАТИ ПОДІЮ

ФІКСУЄМО ФАКТИ:

- ? Що сталося?
- 👤 Хто був учасником?
- 📅 Коли і де це сталося?
- 💬 Які дії або слова були?
- 👥 Чи є свідки?
- 📄 Чи є документи, фото, відео, листування?

! ВАЖЛИВО

Не пишемо оцінок та припущень. Фіксуємо тільки факти.

ЗАМІСТЬ:

✗ "Мене дискримінували"

ПИШЕМО:

✓ "Працівник сказав: ... (конкретні слова)"

5 ОБГОВОРИТИ МОЖЛИВІ ДІЇ

- 📄 Подати заяву / скаргу
- ✉️ Отримати письмову відповідь
- 🏛️ Звернутися до державного органу
- 👤 Консультація з юристом
- ... Інші варіанти

👥 Пояснюємо людині можливі варіанти, наслідки та допомагаємо прийняти власне рішення.

Параюрист не приймає рішення за людину.

6 ОЦІНИТИ БЕЗПЕКУ

- ⚠️ Чи є ризики для людини?
- ⚠️ Чи може це погіршити ситуацію?
- ⚠️ Чи потрібні додаткові заходи безпеки?

🔒 Безпека людини – пріоритет у будь-якому кейсі.

7 ПЕРЕАДРЕСАЦІЯ КЕЙСУ

- ⚖️ Юрист / адвокат
- 🧠 Психолог
- 👥 Соціальний працівник
- ... Інший спеціаліст

🤝 Якщо ситуація складна або виходить за межі компетенції – передаємо кейс іншому фахівцю.

Це професійний підхід!

ГОЛОВНЕ ПРАВИЛО

Параюрист не вирішує проблему замість людини.

Вислухати людину

Зрозуміти факти

Допомогти зорієнтуватися

Пояснити можливі дії

Направити до потрібного фахівця

ДОКУМЕНТУВАННЯ ПОДІЙ

Документування подій є однією з ключових навичок у роботі параюриста. Саме від того, як зафіксована інформація на початковому етапі, залежить можливість подальшого захисту прав людини. Неповна, неточна або емоційно викладена інформація може ускладнити або навіть зробити неможливим використання цих даних у юридичних процедурах. У практиці параюриста документування не є формальністю. Це процес, під час якого подія переводиться з особистої історії у структуровану і зрозумілу форму, придатну для подальшого використання. Основна мета документування полягає у фіксації фактів таким чином, щоб інша особа, яка не була присутня під час події, могла зрозуміти, що саме сталося.

Найпоширенішою помилкою є змішування фактів з оцінками. Наприклад, фрази на кшталт «мене дискримінували» або «це було приниження» не дають достатньої інформації для розуміння ситуації. Натомість необхідно зафіксувати конкретні дії або висловлювання, які можуть свідчити про порушення прав. Такий підхід дозволяє уникнути суб'єктивності і підвищує якість документу.

Не пишемо ✗	Пишемо ✓
Мене дискримінували	Працівник сказав: «...»
Мене принизили	Були використані такі слова: «...»
Це незаконно	Особі відмовили у наданні послуги
Було жакливе ставлення	Розмова відбувалася на підвищених тонах
Мої права порушили	Особі відмовили у ...

5.1. Безпека та конфіденційність

Для багатьох трансгендерних людей звернення по допомогу пов'язане з ризиком. Людина може боятися, що про її гендерну ідентичність дізнаються родичі, роботодавець, навчальний заклад, представники державних органів або сторонні особи.

Саме тому одне з головних завдань параюриста — **забезпечити безпечний простір для спілкування та зберегти конфіденційність отриманої інформації**.

Людина повинна розуміти, що її історія не стане предметом обговорення з друзями, колегами або іншими клієнтами.

Що таке конфіденційність?

Конфіденційність означає, що інформація, яку людина повідомила під час консультації, не передається іншим особам без її згоди.

Це стосується:

- особистих даних;
- контактної інформації;
- гендерної ідентичності;
- медичних документів;
- історії переходу;
- інформації про насильство;
- фото, відео та документів.

ПРИКЛАДИ ДОКУМЕНТУВАННЯ ПОДІЙ

Фіксуємо факти, а не емоції. Чітко, точно, нейтрально.

ПРИКЛАД 1 Мене принизили у лікарні і відмовили в допомозі.

❌ ЕМОЦІЙНИЙ ОПИС

«Мене принизили у лікарні і відмовили в допомозі.»

✅ ЮРИДИЧНО КОРЕКТНА ФІКСАЦІЯ

Ми не надаємо допомогу таким людям.

- 📅 Дата: 12 березня 2026 року
- 🕒 Час: близько 14:30
- 📍 Місце: Міська лікарня №1, приймальне відділення
- 👤 Учасники: лікар (Петров І.І.), пацієнт (я)
- 💬 Що сталося: під час звернення за допомогою лікар сказав: «Ми не надаємо допомогу таким людям» і відмовив у наданні медичної допомоги.
- 📄 Форма відмови: усна
- 👥 Свідки: двоє відвідувачів у коридорі
- 🔍 Докази: аудіозапис розмови

ЩО ВАЖЛИВО ЗАФІКСУВАТИ

- ✅ Дата і час
- ✅ Місце
- ✅ Хто був учасником
- ✅ Що саме було сказано або зроблено
- ✅ Форма відмови
- ✅ Свідки
- ✅ Докази

ПРИКЛАД 2 Мене дискримінували під час проходження медичної комісії.

1. УТОЧНЮЄМО ФАКТИ

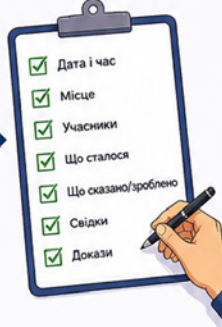

- Що саме сталося?
- Які були слова або дії?
- Чи була відмова у проходженні?
- Чи це було направлення на додаткове обстеження?
- Хто був присутній?
- Чи є документи або інші докази?

2. МОЖЛИВІ ВАРІАНТИ СИТУАЦІЇ

- 🚫 **ВІДМОВА ЧЕРЕЗ ГЕНДЕРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ** є ознаки порушення прав
- 🔍 **НАПРАВЛЕННЯ НА ДОДАТКОВЕ ОБСТЕЖЕННЯ** може бути стандартною процедурою
- 👥 **КОНФЛІКТ АБО НЕПОРОЗУМІННЯ** потрібно з'ясувати більше фактів

3. ФІКСУЄМО ПОДІЮ

- ✅ Дата і час
- ✅ Місце
- ✅ Учасники
- ✅ Що сталося
- ✅ Що сказано/зроблено
- ✅ Свідки
- ✅ Докази

4. ОПИС ПОДІЇ НЕЙТРАЛЬНОЮ МОВОЮ

- ✅ Прості, точні формулювання без оцінок та емоцій

- ❌ Без узагальнень, припущень і власних висновків

🔒 КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ

Інформація клієнта – чутлива. Записуйте та зберігайте її безпечно.

Не передавайте дані третім особам без згоди клієнта.

❓ НЕ ІНТЕРПРЕТУЄМО

Не «дописуйте» події. Не інтерпретуйте і не робіть припущень.

Завдання параюриста – фіксувати факти, а не створювати версію події.

📄 ПРОСТОТА І ТОЧНІСТЬ

Пишіть просто і зрозуміло.

Чітка, послідовна інформація легше використовується в подальшій роботі.

📋 НЕЙТРАЛЬНА МОВА

Уникайте емоційних оцінок, узагальнень і припущень.

Формулювання мають бути фактами, а не судженнями.

👤 ЗАВДАННЯ ПАРАЮРИСТА

Вислухати. З'ясувати факти. Зафіксувати точно. Допомогти людині зрозуміти її можливості.

ШПАРГАЛКА: ЯК ПИСАТИ ПРАВИЛЬНО

НЕ ПИШЕМО (емоції, оцінки, припущення)

- ❌ Мене принизили
- ❌ Це дискримінація
- ❌ Було жакливе ставлення
- ❌ Мої права порушили
- ❌ Вони ставилися упереджено

ПИШЕМО (факти)

- ✅ Лікар сказав: «...»
- ✅ Відмовлено у наданні послуги
- ✅ Розмова відбувалась у підвищеному тоні
- ✅ Особі відмовили у ...
- ✅ Працівник сказав: «...» через гендерну ідентичність

Фраза, з якої бажано починати консультацію

Перед початком розмови корисно пояснити людині правила безпеки.

Наприклад:

«Усе, що ви повідомите під час консультації, залишиться конфіденційним. Ми не будемо передавати інформацію іншим особам без вашої згоди.»

Така фраза допомагає зменшити тривогу і створює довіру.

АЛГОРИТМ РОБОТИ З КОНФІДЕНЦІЙНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ

1

ПОЯСНІТЬ ПРАВИЛА

Розкажіть людині, як буде використовуватися інформація.

2

ЗАПИТУЙТЕ ЛИШЕ ТЕ, ЩО НЕОБХІДНО

Не потрібно ставити запитання з цікавості.
Якщо інформація не потрібна для розуміння ситуації або допомоги, її не потрібно збирати.

3

УЗГОДЖУЙТЕ ПЕРЕДАЧУ ІНФОРМАЦІЇ

Перед тим як передати кейс юристу, адвокату або психологу, отримайте згоду людини.

“Чи не заперечуєте ви, якщо я передам цю інформацію нашому юристу для консультації?”

4

ЗБЕРІГАЙТЕ ДОКУМЕНТИ БЕЗПЕЧНО

Документи не повинні бути доступними стороннім особам.
Не залишайте відкриті анкети, списки клієнтів або переписки без нагляду.

5

НЕ ОБГОВОРЮЙТЕ КЕЙСИ ПОЗА РОБОТОЮ

Навіть без називання імен людина може бути впізнана за деталями історії.

ОСОБЛИВО ВАЖЛИВО ДЛЯ ТРАНСГЕНДЕРНИХ ЛЮДЕЙ

Параюрист ніколи не повинен:

✗ повідомляти комусь про трансгендерний статус людини;

✗ розкривати попереднє ім'я людини без її згоди;

✗ показувати документи іншим особам;

✗ розповідати історію клієнта як приклад без дозволу.

Навіть якщо інформація здається “всім відомою”, рішення про її розголошення належить лише самій людині.

КОЛИ КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ МОЖЕ БУТИ ОБМЕЖЕНА?

Існують окремі випадки, коли інформацію доводиться передавати відповідно до закону або для захисту життя і безпеки людини.

Якщо така ситуація виникає, важливо чесно пояснити це клієнту.

ПАМ'ЯТАЙТЕ

Для багатьох трансгендерних людей довіра будується не тоді, коли їм дають пораду.

Довіра будується тоді, коли вони бачать, що їхня історія, документи та особиста інформація знаходяться у безпеці.

Саме тому конфіденційність є не формальністю, а основою якісної параюридичної допомоги.

РЕАГУВАННЯ НА КЕЙСИ НАСИЛЬСТВА ТА НАПАДИ

Робота з кейсами насильства є однією з найвідповідальніших ділянок діяльності параюриста. У таких ситуаціях будь-яка дія або слово можуть вплинути на безпеку людини, її психологічний стан і можливість подальшого захисту прав. Це особливо актуально у випадках, коли постраждалою є трансгендерна людина, оскільки ризики дискримінації, недовіри до інституцій та повторної травматизації є значно вищими.

Що робити, якщо людина повідомила про насильство?

КРОК 1. Переконайтеся, що людина у безпеці

Спочатку запитайте:

- Чи ви зараз у безпечному місці?
- Чи немає поруч кривдника?
- Чи потрібна вам швидка допомога?

Якщо є небезпека або травми:

- 102 — поліція
- 103 — швидка допомога

На цьому етапі безпека важливіша за розмову.

КРОК 2. Спокійно вислухайте

- Не перебивайте.
- Не ставте багато запитань.
- Не вимагайте подробиць.

Можна сказати:

- «Я вас почув(ла).»
- «Ви можете розповісти стільки, скільки готові зараз.»

КРОК 3. З'ясуйте найголовніше

Потрібно зрозуміти лише чотири речі:

- Що сталося?
- Коли це сталося?
- Де це сталося?
- Чи є свідки або докази?

КРОК 4. Поясніть, де можна отримати допомогу

Залежно від ситуації людині можуть знадобитися:

- лікар
- поліція
- юрист або адвокат
- психолог

Не потрібно переконувати людину звертатися кудись негайно. Поясніть варіанти і дайте їй можливість обрати.

КРОК 5. Допоможіть зафіксувати подію

Записуйте факти.

Не пишіть:

- ✗ «Мене жорстоко дискримінували»

Пишіть:

- ✓ «Працівник сказав: "...".»
- ✓ «Мої права порушили»
- ✓ «Мені відмовили у наданні послуги.»

ПАМ'ЯТАЙТЕ

У кризовій ситуації людині найчастіше потрібні не поради.

ЛЮДИНІ ПОТРІБНІ:

БЕЗПЕКА

Почуття, що зараз нічого не загрожує.

ЛЮДИНА, ЯКА ВИСЛУХАЄ

Хтось, хто вислухає без осуду і перебивань.

РОЗУМІННЯ ПОДАЛЬШИХ КРОКІВ

Чітка інформація про можливі варіанти і наступні кроки.

ПІДТРИМКА

Допомога і підтримка на кожному етапі.

САМЕ ЦЕ І Є ГОЛОВНИМ ЗАВДАННЯМ ПАРАЮРИСТА.

Ми поряд, щоб допомогти людині пройти складну ситуацію і отримати необхідну допомогу.

КРОК 6. Якщо кейс складний — передайте його далі

Параюрист не повинен самостійно вести складні справи.

Якщо є:

- насильство;
- кримінальне правопорушення;
- судова справа;
- складна дискримінація.

У такому випадку необхідно залучити юриста або адвоката.

6.1. Практичні дії після події: куди звертатися та як діяти

Після того як первинна безпека забезпечена і людина готова діяти, наступним етапом є визначення подальших кроків. У випадках насильства або нападу важливо не лише підтримати людину, але й допомогти їй зрозуміти, які можливості захисту існують. Параюрист не приймає

рішення замість клієнта, але пояснює варіанти і допомагає підготуватися до кожного з них.

У більшості випадків існує три основні напрями звернення:

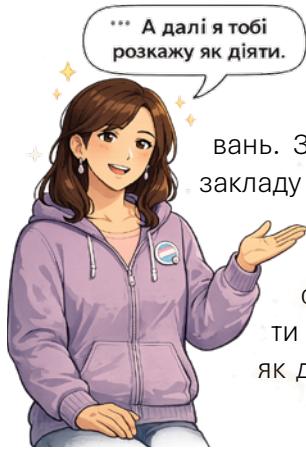
- правоохоронні органи;
- медичні заклади;
- правова допомога.

Звернення до поліції є основним способом фіксації кримінального правопорушення. Параюрист може пояснити, що заява може бути подана у будь-якому відділенні поліції або через виклик поліції на місце події. Важливо, щоб особа розуміла, що її заява має бути прийнята незалежно від обставин, і відмова у прийнятті заяви є неправомірною.

У випадках, коли постраждала особа є трансгендерною людиною, варто заздалегідь обговорити можливі ризики некоректного ставлення і пояснити, як реагувати на такі ситуації.

Наприклад, людина має право вимагати поважного ставлення, правильного використання

імені та уникнення принизливих висловлювань. Звернення до медичного закладу є важливим не лише для отримання допомоги, але й для фіксації стану особи. Медичні документи можуть мати значення як доказ у подальшому. Параюрист може пояснити, що навіть якщо особа не планує одразу звертатися до поліції, медична фіксація є важливою.

Окремим напрямом є звернення до юриста або адвоката. Це особливо актуально у складних випадках, коли потрібен правовий аналіз або представництво. Завдання параюриста полягає у своєчасному направленні людини до фахівця.

АЛГОРИТМ: ПРАКТИЧНІ ДІЇ ПІСЛЯ ПОДІЇ КУДИ ЗВЕРТАТИСЯ ТА ЯК ДІЯТИ

ДОПОМОГА У СКЛАДАННІ ЗАЯВИ ПРО КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВOPOPУШЕННЯ

Багато людей ніколи раніше не зверталися до поліції і не знають, як відбувається цей процес. Завдання параюриста — простою мовою пояснити людині кожен крок.

КРОК 1. Описати подію

Перед поданням заяви потрібно зрозуміло описати, що сталося.

У заяві рекомендовано вказати:

- коли сталася подія;
- де вона сталася;
- хто був учасником;
- що саме відбулося;
- чи були свідки;
- чи є фото, відео, листування або інші докази.

Не потрібно писати складною юридичною мовою.

Головне правило: Пишемо факти, а не емоції.

Наприклад:

- ✗ «Мене жорстоко дискримінували.»
- ✓ «Працівник сказав: "...", після чого відмовив у наданні послуги.»

КРОК 2. Подати заяву

Заяву можна подати:

- особисто у відділенні поліції;
- через виклик поліції на місце події.

Пам'ятайте:

- Поліція зобов'язана прийняти заяву.

Навіть якщо працівник говорить:

- «Це не наша компетенція»;
- «Тут немає злочину»;
- «Ми нічого не будемо робити»;

це не є підставою для відмови у прийнятті заяви.

КРОК 3. Переконатися, що заяву зареєстрували

Після подання заяви звернення повинно бути зареєстроване.

Людині можуть надати:

- талон-повідомлення;
- реєстраційний номер;
- інше підтвердження прийняття заяви.

Якщо нічого не видали, варто уточнити:

«Підкажіть, будь ласка, під яким номером зареєстрована моя заява?»

КРОК 4. Що таке ЄРДР?

ЄРДР — це Єдиний реєстр досудових розслідувань.

Простими словами:

- це електронна база, куди вносяться всі кримінальні правопорушення.

Саме після внесення інформації до ЄРДР офіційно починається розслідування.

КРОК 5. Строк внесення до ЄРДР

Закон встановлює чітке правило:

- слідчий або прокурор повинні внести відомості до ЄРДР протягом 24 годин після отримання заяви.

Це не право, а обов'язок.

Відповідно до статті 214 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, слідчий або дізнавач зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) не пізніше 24 годин після отримання заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або самотійного виявлення ним обставин, що можуть свідчити про вчинення злочину.

КРОК 6. Отримати витяг з ЄРДР

Після реєстрації кримінального провадження людина має право отримати витяг з ЄРДР.

Витяг — це документ, який підтверджує, що кримінальне провадження відкрито.

У ньому зазначається:

- номер кримінального провадження;
- дата реєстрації;
- короткий опис події.

Збережіть цей документ. Він може знадобитися надалі.

КРОК 7. Якщо відомості не внесли до ЄРДР

Іноді буває так:

- ✓ заяву прийняли;
- ✗ але до ЄРДР нічого не внесли.

У такому випадку це може свідчити про порушення вимог закону.

Тут параюрист повинен рекомендувати людині звернутися до юриста або адвоката для підготовки відповідної скарги.

ВИТЯГ З ЄДИНОГО РЕЄСТРУ ДОСУДОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Номер кримінального провадження: 12024100050001234

Дата реєстрації провадження (внесення відомостей до ЄРДР): 21.05.2024 14:35:22

№1

Дата надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення	21.05.2024
Заявник або потерпілий	Іваненко Олександр Сергійович, 15.06.1995 р.н.
Дата та час вчинення кримінального правопорушення	20.05.2024 близько 22:30
Місце вчинення кримінального правопорушення	м. Київ, вул. Центральна, 15, біля кафе «XXX»
Короткий виклад обставин кримінального правопорушення	20.05.2024 близько 22:30 у м. Києві, вул. Центральна, 15, невідома особа нанесла заявнику тілесні ушкодження, зокрема удари кулаками по обличчю та тулубу, в результаті чого заявник отримав тілесні ушкодження: синець на обличчі, садна на руці, біль у голові та нудоту.
Правова кваліфікація	ч. 1 ст. 125 КК України (Умисне легке тілесне ушкодження)
ПІБ слідчого (дізнавача), який вніс відомості до ЄРДР	Слідчий СВ Шевченківського УП ГУНП у м. Києві капітан поліції Петренко Іван Іванович
Орган досудового розслідування	Шевченківське управління поліції Головного управління Національної поліції у м. Києві

Дата та час формування витягу: 21.05.2024 14:36:10

Слідчий СВ Шевченківського УП ГУНП у м. Києві
капітан поліції

Петренко І.І.

Витяг сформовано з Єдиного реєстру досудових розслідувань за допомогою інформаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України»

ТЦК, ВЛК ТА ТРАНСГЕНДЕРНІ ЛЮДИ: ДЕ ПРОЦЕДУРА, А ДЕ ПОРУШЕННЯ ПРАВ

Для багатьох трансгендерних людей взаємодія з ТЦК або проходження ВЛК викликає страх і тривогу. Часто люди не знають, що є звичайною процедурою, а що може свідчити про порушення їхніх прав.

Завдання параюриста — не сперечатися з ТЦК чи лікарями, а допомогти людині спокійно розібратися в ситуації та зрозуміти свої подальші дії.

Просте правило: Не все, що неприємно, є порушенням прав.

Спочатку потрібно з'ясувати:

це законна процедура?

чи все ж таки були порушені права людини?

Алгоритм дій параюриста

КРОК 1. Вислухайте людину

Спочатку дайте можливість спокійно розповісти про ситуацію.

Не робіть висновків одразу.

КРОК 2. З'ясуйте факти

Поставте прості запитання:

- Що саме сталося?
- Хто це сказав або зробив?
- Коли це сталося?
- Чи були свідки?
- Чи є документи або записи?

Шпаргалка для параюриста

Ситуація	Процедура чи порушення?
Вимагають пред'явити військово-облікові документи	✓ Процедура
Направляють на ВЛК	✓ Процедура
Направляють на додаткове медичне обстеження	✓ Процедура (якщо є підстави)
Просять надати медичні документи, які стосуються обстеження	✓ Процедура
Використовують образливі висловлювання	✗ Можливе порушення прав
Навмисно принижують людину через її гендерну ідентичність	✗ Можливе порушення прав
Коментують зовнішність або висміюють трансгендерність	✗ Можливе порушення прав
Розголошують конфіденційну медичну інформацію	✗ Можливе порушення прав
Ставлять запитання, які не мають відношення до процедури	⚠ Потребує оцінки

КРОК 3. Відокремте процедуру від поведінки людей

Наприклад:

Людину направили на додаткове обстеження.

Сам факт направлення — це процедура.

Але якщо під час цього лікар насміхався або використовував образливі слова — це вже інше питання, яке може свідчити про порушення прав.

КРОК 4. Зафіксуйте подію

Записуйте факти.

Погано:	Добре:
✗ «Мене дискримінували.»	✓ «Лікар сказав: "...".»
✗ «У ТЦК до мене ставилися жорстоко.»	✓ «Працівник ТЦК тричі звернувся до мене словами "...".»

КРОК 5. Допоможіть визначити подальші дії

Залежно від ситуації це може бути:

- подання скарги;
- консультація юриста;
- звернення до іншого медичного закладу;
- збір додаткових документів.

Приклад 1

Трансгендерну людину направили на додаткове медичне обстеження.

Перш ніж говорити про дискримінацію, потрібно з'ясувати:

- чи є таке обстеження частиною процедури;
- чи пояснили його мету;
- чи були принизливі висловлювання.

Сам факт направлення на обстеження ще не означає порушення прав.

Приклад 2

Працівник ТЦК під час перевірки документів сказав:

«Таким людям взагалі не місце в армії.»

У цьому випадку сама перевірка документів є законною процедурою.

Але такі висловлювання можуть свідчити про упереджене ставлення та потребують фіксації.

ПАМ'ЯТАЙТЕ! Головне завдання параюриста — зрозуміти, що сталося, зафіксувати факти та допомогти людині обрати безпечні подальші кроки.

Факти, а не емоції, допомагають захистити права людини.

8.1. Взаємодія з представниками ТЦК

Як поводитись під час перевірки документів або при затриманні?

Відповідно до приписів Постанови КМУ від 16 травня 2024 р. № 560 «Про затвердження Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період»

Представники ТЦК, поліція та Держприкордонслужба можуть вимагати у чоловіків 18–60 років військово-обліковий документ разом із посвідченням особи. Перевірка здійснюється у громадських місцях, на блокпостах, за місцем проживання, роботи, навчання, а також у прикордонній зоні.

Процедура перевірки

Уповноважені особи мають представитися, назвати посаду та пред'явити службове посвідчення.

- Перевірка передбачає звірку даних із Єдиним державним реєстром призовників, військовозобов'язаних та резервістів.
- Дозволена фото- і відеофіксація, окрім осіб, які перебувають на обліку в СБУ чи розвідорганах.

Поведінка під час перевірки

- Спокійно запитайте, на підставі якого закону вас перевіряють, та вимагайте **представлення службового посвідчення** у осіб, що здійснюють перевірку.
- Якщо у вас немає військово-облікового документа через юридичні або медичні причини, повідомте про це спокійно і чітко.
«Я не маю військово-облікового документа з поважних причин. Моє юридичне становище / стан здоров'я не дозволяє мені перебувати на військовому обліку. Ця ситуація перебуває в процесі юридичного врегулювання.»
- Не вступайте у суперечки та не провокуйте конфлікт — ваша мета мінімізувати ризики та уникнути дискримінаційного ставлення.

Дії у разі виявлення порушень

- Якщо у військово-облікових документах є невідповідності, особі пропонується з'явитися до ТЦК для уточнення даних та проходження медогляду.
- У разі відмови від отримання повістки складається акт, який передається до керівництва ТЦК для вжиття заходів.
- При відмові від прибуття до ТЦК поліцейські можуть здійснити адміністративне затримання та доставлення особи з метою складання протоколу про адмінправопорушення про порушення правил військового обліку.

Алгоритм дії при затриманні та примусовому доставленні до ТЦК

- Спокійно уточнити причину затримання.
- Вимагайте можливості надати медичні документи.
- Пам'ятайте, що згідно до обов'язків працівників ТЦК та СП, вони не мають прав

доставляти вас до територіального центру комплектування ця функція покладається лише на працівників національної поліції та у випадку якщо складений відповідний протокол або ви перебуваєте у розшуку. Від так Адміністративне затримання проводиться органами внутрішніх справ (Національною поліцією) — при порушенні призовниками, військовозобов'язаними, резервістами правил військового обліку, порушенні законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію. Про ТЦК у статті 262 КУпАП, яка визначає коло правомочних органів, мова не йде.

- Натомість при затриманні національна поліція повинна сповістити родичів затриманого та сказати куди доставляють.
- Якщо ваші права були порушені одразу за можливості викликайте поліцію, фіксуйте на камеру незаконні дії зв'яжіться з юристом для подальших дій.
- Якщо вас все ж таки доставили до територіального центру вимагайте щоб вас провели до керівника.
- Використовуйте право на адвоката, зверніться до правозахисних організацій.

Підготовка до прибуття в ТЦК

- **Переконайтеся, що ваші документи в порядку** (паспорт, військово-обліковий документ, при наявності — довідка про непридатність до військової служби або інші медичні документи).
- Якщо у паспорті та військовому квитку вказані різні гендерні маркери, **будьте готові пояснити ситуацію** та, за можливості, мати із собою відповідні документи (наприклад, копію свідоцтва про зміну (корекцію) статевої належності, довідка F64.0).
- Якщо ви **маєте документи про медичні протипоказання** до проходження військової служби, носіть їх із собою.

Дії у випадку затримання в процесі перевірки

- Вимагайте пояснення причин затримання та складання **протоколу** (відповідно до статей 261-262 КУпАП).
- Наполягайте на праві **зателефонувати адвокату** або правозахисній організації.

- Якщо є ризик порушення ваших прав через трансфобію або дискримінацію, зверніться до **омбудсмана** або **правозахисних організацій**.
- Якщо вас примушують отримати повістку, ви можете відмовитися але тоді складається акт відмови як адміністративне правопорушення.

Медичні аспекти

- Якщо ви проходите **гормональну терапію**, важливо мати при собі медичні документи, що підтверджують стан здоров'я.
- Якщо вас **намагаються направити на медичний огляд**, ви маєте право вимагати, щоб це відбувалося з урахуванням

ВЗАЄМОДІЯ З ПРЕДСТАВНИКАМИ ТЦК

Як поводитись під час перевірки документів або при затриманні?

Відповідно до приписів Постанови КМУ від 16 травня 2024 р. № 560

«Про затвердження Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період»

ХТО МАЄ ПРАВО ПЕРЕВІРЯТИ?

Представники ТЦК, поліція та Держприкордонслужба можуть вимагати у чоловіків 18–60 років військово-обліковий документ разом із посвідченням особи.

Представники ТЦК

Поліція

Держприкордонслужба

Перевірка здійснюється у:

- громадських місцях
- на блокпостах
- за місцем проживання
- роботи, навчання
- у прикордонній зоні

ПРОЦЕДУРА ПЕРЕВІРКИ

- 1 Уповноважені особи мають представитися, назвати посаду та пред'явити службове посвідчення.
- 2 Перевірка передбачає звірку даних із Єдиним державним реєстром призовників, військовозобов'язаних та резервістів.
- 3 Дозволена фото- і відеофіксація, окрім осіб, які перебувають на обліку в СБУ чи розвідорганах.

ПОВЕДІНКА ПІД ЧАС ПЕРЕВІРКИ

- ✓ Спокійно запитайте, на підставі якого закону вас перевіряють, та вимагайте представлення службового посвідчення у осіб, що здійснюють перевірку.
- ✓ Якщо у вас немає військово-облікового документа через юридичні або медичні причини, повідомте про це спокійно і чітко.
“Я не маю військово-облікового документа з поважних причин. Моє юридичне становище / стан здоров'я не дозволяє мені перебувати на військовому обліку. Ця ситуація перебуває в процесі юридичного врегулювання.”
- ✓ Не вступайте у суперечки та не провокуйте конфлікт – ваша мета мінімізувати ризики та уникнути дискримінаційного ставлення.

ДІЇ У РАЗІ ВІЯВЛЕННЯ ПОРУШЕНЬ

- Якщо у військово-облікових документах є невідповідності, особи пропонується з'явитися до ТЦК для уточнення даних та проходження медогляду.
- У разі відмови від отримання повістки складається акт, який передається до керівництва ТЦК для вжиття заходів.
- При відмові від прибуття до ТЦК поліцейські можуть здійснити адміністративне затримання та доставлення особи з метою складання протоколу про адміністративне порушення правил військового обліку.

АЛГОРИТМ ДІЙ ПРИ ЗАТРИМАННІ ТА ПРИМУСОВОМУ ДОСТАВЛЕННІ ДО ТЦК

ПІДГОТОВКА ДО ПРИБУТТЯ В ТЦК

- Перечитайтеся, що ваші документи в порядку (паспорт, військово-обліковий документ, при наявності – довідка про непридатність до військової служби або інші медичні документи).
- Якщо у паспорті та військовоному квитку вказані різні гендерні маркери, будьте готові пояснити ситуацію та, за можливості, мати із собою відповідні документи (наприклад, копію свідоцтва про зміну (коррекцію) статевих належностей, довідка Ф64.0).
- Якщо ви маєте документи про медичні протипоказання до проведення військової служби, носіть їх із собою.

ДІЇ У ВИПАДКУ ЗАТРИМАННЯ В ПРОЦЕСІ ПЕРЕВІРКИ

- Вимагайте пояснення причин затримання та складання протоколу (відповідно до статей 261-262 КУпАП).
- Наполюгайте на праві зателефонувати адвокату або правозахисній організації.
- Якщо є ризик порушення ваших прав через трансфобію або дискримінацію – зверніться до омбудсмана або правозахисних організацій (ГО «КОГОРТА», ГО «ПРОЕКТОР» тощо).
- Якщо вас примушують отримати повістку, ви можете відмовитися, але тоді складається акт відмови як адміністративне правопорушення.

МЕДИЧНІ АСПЕКТИ

- Якщо ви проходите гормональну терапію, важливо мати при собі медичні документи, що підтверджують стан здоров'я.
- Якщо вас намагаються направити на медичний огляд, ви маєте право вимагати, щоб це відбувалося з урахуванням вашої гендерної ідентичності (наприклад, окремо від осіб, чий біологічний гендер не відповідає вашому гендерному самоусвідомленню).

ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ВЛК

- Наголошуйте на необхідності ретельного медичного обстеження.
- Вимагайте направлення до профільного лікаря.
- Фіксуйте всі порушення на відео чи диктофон (за можливості).

У РАЗІ ПРИЙНЯТТЯ ВЛК НЕОБГРУНТОВАНОГО РІШЕННЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИ ПРИДАТНОЮ ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

- Не підписуйте нічого – ваша підпис свідчить, що ви погоджуєтесь із зазначеним висновком.
- Зверніться за професійною юридичною допомогою до адвоката.
- Подайте письмову заяву на оскарження до обласної військово-лікарської комісії або Головного військового госпітально МО України.
- Використовуйте гарячу лінію Мініборони (1512).
- Заручіться підтримкою парасистів та правозахисних організацій.

ЯКЩО ПІСЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ ВЛК ВАС ВІДПРАВИЛИ ДО НАВЧАЛЬНОГО ЦЕНТРУ І ВИ НЕ ЗГОДНІ З РІШЕННЯМ

- Негайно зверніться до начальника взводу та поясніть неправомірність дій.
- Якщо ви не згодні з рішенням ВЛК та маєте відповідні довідки та виписки з історії хвороби, вимагайте направлення до медичної частини для повторного огляду або зазв'яжіть з юристом для складання оскарження рішення ВЛК до обласного ВЛК.
- Повідомте військоове керівництво про ризики дискримінації та порушення прав.
- ПОДАЛЬШІ ДІЇ ДЛЯ ВРЕГУЛЮВАННЯ ВАШОЇ СИТУАЦІЇ:**
Зверніться до правозахисних організацій або адвоката для супроводу вашої справи.

КУДИ ЗВЕРТАТИСЯ У РАЗІ ПОРУШЕНЬ ПРАВ З БОКУ ПРЕДСТАВНИКІВ ТЦК

- Гаряча лінія Міністерства оборони України (1512) – фіксація скарги.
- Прокуратура України – скарга щодо незаконних дій військових посадовців.
- Центр безоплатної правової допомоги 0 800 213 103 – отримання юридичної консультації.
- Правозахисні організації (ГО «КОГОРТА», ГО «ПРОЕКТОР», МОД «ПАРТНЕР») – правовий та інформаційний супровід.
- Ваші права важливі. Ви маєте право на повагу, безпеку та гідне ставлення.

вашої гендерної ідентичності (наприклад, окремо від осіб, чий біологічний гендер не відповідає вашому гендерному самоусвідомленню).

Під час проходження ВЛК

- Наголошуйте на необхідності ретельного медичного обстеження.
- Вимагайте направлення до профільного лікаря.
- Фіксуйте всі порушення на відео чи диктофон (за можливості).

У разі прийняття військово-лікарською комісією необґрунтованого рішення щодо визнання особи придатною до військової служби:

- Не підписуйте нічого так як Ваш підпис свідчить що ви погоджуєтесь із зазначеним висновком.
- Зверніться за професійною юридичною допомогою до адвоката.
- Подайте письмову заяву на оскарження до обласної військово-лікарської комісії або Головного військового госпіталю МО України.
- Використовуйте гарячу лінію Міноборони (1512).
- Заручіться підтримкою параюристів та правозахисних організацій.

Якщо після проходження ВЛК була складена постанова з якою ви не згодні та вас відправили до навчального центру потрібно вчинити наступні дії:

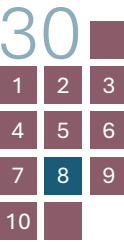
- Негайно зверніться до начальника взводу та поясніть неправомірність дій.
- Якщо ви не згодні з рішенням ВЛК та маєте відповідні довідки та виписки з історії хвороби, вимагайте направлення до медичної частини для повторного огляду або зв'яжіться з юристом для складання оскарження рішення ВЛК до обласного ВЛК.
- Повідомте військове керівництво про ризики дискримінації та порушення прав.

Подальші дії для врегулювання вашої ситуації:

- Зверніться до правозахисних організацій або адвоката для супроводу вашої справи.

Куди звертатися у разі порушень прав з боку представників ТЦК

- **Гаряча лінія Міністерства оборони України (1512)** — фіксація скарги.
- **Прокуратура України** — скарга щодо незаконних дій військових посадовців.
- **Центр безоплатної правової допомоги (0 800 213 103)** — отримання юридичної консультації.
- **Правозахисні організації** (ГО «ПРОЖЕКТОР», МОД «ПАРТНЕР») — правовий та інформаційний супровід.

КОМУНІКАЦІЯ, МОВА ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА ПРОФЕСІЙНА СТІЙКІСТЬ ПАРАЮРИСТА

Робота параюриста — це насамперед робота з людьми. Дуже часто людина звертається не з чітким запитанням, а зі страхом, образою, злістю або розгубленістю. Тому ваше завдання на початку розмови не шукати рішення, а вислухати людину і зрозуміти, що сталося.

Як правильно почати розмову

✓	Добре:	Погано:	✗
	«Розкажіть, будь ласка, що сталося.»	«Так, це точно порушення прав.»	
	«Я вас слухаю.»	«Я вже зрозумів, що сталося.»	
	«Давайте спокійно розберемося.»	«Чому ви так зробили?»	
	«Як мені до вас звертатися?»	«Ви мали діяти інакше.»	

Якщо людина плаче або дуже хвилюється

1. Не поспішайте ставити багато запитань.
2. Дайте людині трохи часу.
3. Можна сказати:
«Не поспішайте. Розкажіть стільки, скільки готові зараз.»

Іноді кілька хвилин спокійної розмови допомагають більше, ніж десятки порад.

Якщо людина злиться

Пам'ятайте: за злістю часто стоять страх, образа або безсилля.

- Не сперечайтесь.
- Не виправдовуйтеся.
- Не відповідайте агресією на агресію.
- Краще повернути розмову до фактів:
«Я розумію, що ця ситуація вас дуже зачепила. Давайте спробуємо розібратися, що саме сталося.»

Як правильно записувати інформацію

Параюрист записує факти, а не емоції.

✗	Погано:	Добре:	✓
	«Мене дискримінували.»	«Працівник сказав: "...".»	
	«Було жакхливе ставлення.»	«Мені відмовили у наданні послуги.»	
	«Мене принизили.»	«Лікар відмовився проводити огляд.»	

Чим більше фактів і менше оцінок, тим кориснішим буде документ.

Не бійтеся сказати «Я не можу допомогти сам»

- Параюрист не повинен знати все.
- Якщо ситуація потребує адвоката, юриста або психолога — це нормально.

Можна сказати:

«Це питання виходить за межі моєї компетенції. Я допоможу знайти фахівця, який зможе допомогти далі.»

Це не відмова від допомоги. Це професійний підхід.

Ознаки, що ви починаєте вигорати

Зверніть увагу на себе, якщо:

- постійно думаєте про кейси після роботи;
- не можете відпочити;
- починаєте дратуватися через кожне звернення;
- відчуваєте безсилля;
- не хочете спілкуватися з людьми;
- переживаєте чужі історії як власні.

Що допомагає зберегти ресурс

- робити перерви;
- обговорювати складні кейси з колегами;
- передавати складні справи юристам або адвокатам;
- розділяти роботу та особисте життя;
- пам'ятати про межі своєї ролі.

Пам'ятайте! Ви не повинні вирішити всі проблеми людини.

Ваше завдання — вислухати, допомогти розібратися в ситуації, пояснити можливі кроки та за потреби направити до іншого фахівця.

Саме так працює професійний параюрист.

ТИПОВІ СИТУАЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ПАРАЮРИСТА

10.1. Зміна документів: Практичні аспекти

Як змінити ім'я та гендерний маркер?

Нормативно-правові акти:

Процес зміни імені, прізвища та гендерного маркера є важливим етапом для транс*людей, які прагнуть узгодити свої документи зі своєю гендерною ідентичністю.

В Україні ця процедура регулюється низкою нормативних актів, зокрема:

Положення статті 295 Цивільного кодексу України надають фізичним особам право змінювати своє прізвище, ім'я та по батькові. Особи, які досягли 16 років, можуть робити це самостійно, а ті, кому виповнилося 14 років, — за згодою батьків або піклувальника.

Стаття 16 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» визначає порядок державної реєстрації зміни імені (прізвища, власного імені, по батькові). Заява про зміну імені, прізвища чи по батькові подається до будь-якого органу державної реєстрації актів цивільного стану на території України — незалежно від місця проживання чи попередньої реєстрації акту цивільного стану. Це відповідає принципу екстериторіальності, встановленому наказом Міністерства

юстиції України № 52/5 від 18.10.2000 (у чинній редакції).

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#Text>

Наказ МОЗ України № 1041 від 05.10.2016 регулює видачу медичного свідоцтва про зміну (корекцію) статевої належності, встановлює відповідну форму облікової документації № 066-3/о та визначає загальні медико-біологічні та соціально-психологічні показання для видачі цього документа. Однак він не встановлює клінічний чи адміністративний порядок проведення медичного втручання або зміни статевої належності.

Зміна імені та гендерного маркера здійснюється через органи ДРАЦС та міграційну службу.

Необхідні документи

- Заява про зміну імені (подається до будь-якого органу ДРАЦС незалежно від місця проживання чи попередньої реєстрації акту цивільного стану).
- Паспорт громадянина України.
- Свідоцтво про народження.
- Свідоцтво про шлюб або розірвання (якщо є).
- Свідоцтва про народження дітей (якщо є).
- Довідка про відсутність судимості (для зміни імені).
- Медичний висновок про зміну (корекцію) статі (для зміни гендерного маркера).
- Довідка про зміну імені (якщо ім'я змінювалося).
- Квитанція про сплату державного мита.

Нормативно-правові акти:

1. Закон України «Про освіту», стаття 40 — регулює порядок видачі документів про освіту.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n564>

2. Наказ Міністерства освіти і науки України № 811 від 10.12.2003 (у редакції наказу № 737 від 13.08.2007) — визначає порядок замовлення, видачі та обліку документів про базову середню та повну загальну середню освіту.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0201-04#Text>

3. Порядок замовлення, виготовлення, видачі, обліку документів про вищу освіту та додатків до дипломів європейського зразка, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України № 249 від 06.03.2015, регламентує порядок замовлення та видачі дублікатів документів про вищу освіту.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0494-15#n4>

Необхідні документи:

- Письмова заява на ім'я керівника відповідного закладу освіти.
- Оригінал первинного документа про освіту (який підлягає заміні).

- Копія першої сторінки паспорта або копія документа органу реєстрації актів цивільного стану про зміну статі.
- Для документів про вищу освіту:
 - Медичне свідоцтво про зміну (корекцію) статевих належностей.
 - Копія документа органу реєстрації актів цивільного стану про зміну прізвища, імені, по батькові (за наявності).

Куди звертатися?

До закладу освіти, який видав оригінальний документ. Якщо заклад реорганізовано або ліквідовано — до його правонаступника.

Свідоцтво про шлюб

Нормативно-правові акти:

Відповідно до чинного законодавства України, зміна документальної статі одним із подружжя у зареєстрованому шлюбі не впливає на його дійсність. Це означає, що шлюб залишається чинним та зберігає всі правові наслідки для подружжя, зокрема майнові права, обов'язки щодо спільних дітей, а також інші юридичні аспекти, передбачені Сімейним кодексом України. Відсутність законодавчих норм, які б вимагали автоматичне розірвання шлюбу у подібних випадках, гарантує збереження його правового статусу незалежно від зміни статі одного з партнерів.

Відповідно до абз.2 п.4.4 Правил внесення змін до актових записів цивільного стану, актовий запис цивільного стану може бути анульований на підставі: висновку відділу державної реєстрації актів цивільного стану, складеного у випадках, передбачених статтею 39 Сімейного кодексу України, за заявою заінтересованої особи.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n207>

Куди звертатися?

До будь-якого органу державної реєстрації актів цивільного стану на території України — незалежно від місця проживання чи попередньої реєстрації акту цивільного стану.

Банки

Після зміни статевієї приналежності для подальшого користування раніше відкритими банківськими рахунками необхідно надати офіційний документ, що підтверджує цей юридичний факт: свідоцтво про зміну (корекцію) статевієї приналежності (оригінал або копію) або витяг із Державного реєстру актів цивільного стану.

Закриття рахунків, відкритих до зміни статевієї приналежності, не передбачене.

Національний банк України пояснює, що ця процедура є необхідною через обов'язкову вимогу ідентифікації та верифікації клієнтів.

https://img.team301hub.com/aph/TransHelp/faq_15.pdf

Посвідчення водія

Нормативно-правові акти:

Пункт 25 ПОЛОЖЕННЯ про порядок видачі посвідчень водія та допуску громадян до керування транспортними засобами, посвідчення водія підлягає обміну у випадку зміни персональних даних його власника, зокрема прізвища, імені, по батькові (за наявності) або статі. Відповідно до пункту 25² цього ж положення, водій зобов'язаний здійснити заміну посвідчення у строк не пізніше десяти днів з моменту отримання нового документа, що посвідчує його особу та підтверджує громадянство України або наявність спеціального статусу. Несвоєчасний обмін документа може

призвести до адміністративних наслідків, зокрема ускладнень при керуванні транспортним засобом чи під час проходження перевірок відповідними органами.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/340-93-%D0%BF#Text>

Необхідні документи:

Заміна посвідчення водія, зокрема й виданого вперше, здійснюється **без необхідності складення іспитів, незалежно від місця реєстрації** або фактичного перебування особи, за умови подання таких документів:

- паспорта громадянина України або паспорта громадянина України для виїзду за кордон, або тимчасового посвідчення громадянина України, або посвідки на постійне проживання, або посвідки на тимчасове проживання, або посвідчення біженця, або посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту, або посвідчення особи, якій надано тимчасовий захист, чи пред'явлення одного із зазначених документів в електронній формі засобами Порталу Дія (у разі відсутності в зазначених документах відомостей про задеклароване або зареєстроване місце проживання (перебування) на території України — довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, у якій зазначено фактичне місце проживання (для внутрішньо переміщених осіб), або витягу з реєстру територіальної громади про задеклароване або зареєстроване місце проживання (перебування) або пред'явлення одного із зазначених документів в електронній формі засобами Порталу Дія);
- копії одного з передбачених Податковим кодексом України документів з даними про реєстраційний номер облікової картки платника податків або повідомлення про відмову від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідному

35

1	2	3
4	5	6
7	8	9
10		

контролюючому органу і мають відмітку в паспорті про право здійснювати будь-які платежі за серією та/або номером Паспорта);

- документи, що підтверджують зміну персональних даних особи (у разі потреби).

Куди звертатися?

Під час дії воєнного стану на території України або в окремих її регіонах обмін посвідчення водія відбувається за спрощеною процедурою, зокрема без необхідності подання до сервісних центрів МВС медичної довідки встановленого зразка. Таке спрощення запроваджено з метою забезпечення доступності адміністративних послуг для громадян в умовах воєнного часу. Відповідна норма закріплена у постанові Кабінету Міністрів України від 25.03.2022 № 360 «Деякі питання підготовки та допуску водіїв до керування транспортними засобами в період дії воєнного стану на території України або окремих її місцевостях».

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2022-%D0%BF#Text>

Вартість послуги з видачі посвідчення водія на право керування транспортними засобами встановлена відповідно до Переліку платних послуг, які надаються підрозділами Міністерства внутрішніх справ, Національної поліції та Державної міграційної служби. Цей перелік та розмір плати за послуги затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 4 червня 2007 року № 795 (у редакції постанови від 26 жовтня 2011 року № 1098). На сьогодні вартість даної послуги складає 230 грн, при цьому до зазначеної суми не входить вартість бланкової продукції, а також додаткові витрати на кур'єрську доставку або поштовий зв'язок.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/795-2007-%D0%BF#Text>

10.2. Взаємодія з поліцією

Трансгендерні люди в Україні часто стикаються з упередженістю та порушенням прав з боку правоохоронних органів та інших державних установ. Неправомірні затримання, відмова у прийнятті заяв, зловживання владою — це лише частина викликів, з якими може зіткнутися транс*спільнота при взаємодії з поліцією та органами влади.

Для параюристів важливо не лише знати, як діяти у складних ситуаціях, а й допомагати транс*людям відстоювати свої права, документувати порушення та звертатися до відповідних інстанцій.

Алгоритм дії, якщо зупинили під час комендантської години

Під час комендантської години пересування заборонене, що створює умови для можливих зловживань з боку правоохоронців, оскільки свідків у цей час небагато. Навіть адвокати можуть пересуватися лише за спеціальними пропусками.

Визначення терміну «комендантська година» міститься у пункті 5 частини першої статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», а саме — це заборона перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень. Запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування здійснюється лише за наявності реальної загрози життю і безпеці осіб, інтересам суспільства або держави, а також для забезпечення громадського порядку.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#n47>

Офіційно на законодавчому рівні відповідальність за порушення комендантської години не передбачена.

У період дії воєнного стану правоохоронні органи мають розширені повноваження. Проте це не скасовує основних прав громадян і не звільняє поліцію від обов'язку діяти в рамках закону. Для уникнення ризиків важливо знати свої права і обов'язки.

Поліція має право зупинити особу для встановлення її особи за наявності достатніх підстав (ст. 32 ЗУ «Про Національну поліцію»). Особливо це актуально під час воєнного стану, так 11.04.2024 зазначену статтю було доповнено частиною 2, яка регламентує, що у період дії воєнного стану та/або під час мобілізації (крім цільової) поліцейський має право вимагати в особи чоловічої статі віком від 18 до 60 років пред'явлення нею військово-облікового документа разом з документом, що посвідчує особу, у спосіб, який дає можливість поліцейському прочитати та зафіксувати дані, що містяться в документах.

Відповідно до статті 31 Закону України «Про Національну поліцію», поліція має право застосовувати низку превентивних заходів з метою запобігання правопорушенням та забезпечення публічної безпеки. До таких заходів належать: перевірка документів, опитування особи, поверхнева перевірка та огляд, зупинення транспортного засобу, вимога залишити місце або обмеження доступу до певної території, обмеження пересування чи фактичного володіння річчю, проникнення до житла або іншого володіння, перевірка дотримання дозвільної системи, застосування технічних засобів відеофіксації, перевірка дотримання встановлених законом обмежень щодо окремих категорій осіб, а також поліцейське піклування. При цьому поліція зобов'язана повідомити особу про причини застосування таких заходів та надати інформацію про нормативно-правові акти, якими вони регулюються.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

Алгоритм дій:

1. Зберігати спокій. Не реагувати агресивно або виклично.

2. Ви маєте право запитати дані та посвідчення працівника поліції — це закріплено у частині 3 статті 18 ЗУ «Про Національну поліцію», звертаючись до особи, або у разі звернення особи до поліцейського, поліцейський зобов'язаний назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з рук.
3. Уточнити підставу перевірки, якщо дії поліції здаються необґрунтованими.
4. Пред'явити документ, що посвідчує особу. Це може бути паспорт, ID-картка, водійське посвідчення тощо.
5. Якщо у вас є сумніви — фіксувати ситуацію на відео, за умови що це не заборонено в конкретному місці (наприклад, об'єкти критичної інфраструктури або блок-пост).

У взаємодії з поліцією під час воєнного стану важливо пам'ятати: згідно зі статтею 19 Конституції України, органи державної влади та їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що визначені законом. Це означає, що жодні вимоги, які не передбачені чинним законодавством, не є обов'язковими до виконання. Громадяни, у свою чергу, мають дотримуватися правил і законів, але не можуть бути примушені до дій, які не передбачені правовим порядком.

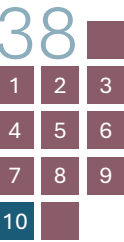
Дії у разі затримання

1. Психологічно підготуватися до взаємодії з поліцією, не вступати в конфлікт на підвищених тонах. Агресивна поведінка може стати підставою для застосування сили, кайданок та адміністративної відповідальності за злісну непокору (ст. 185 КУпАП).
2. Якщо вас затримують, вимагайте вказати законні підстави такого затримання — поліція зобов'язана повідомити їх у чіткій і зрозумілій формі. Згідно з Кодексом України про адміністративні правопорушення, адміністративне затримання не може перевищувати 3 годин, за винятком окремих випадків (наприклад,

порушення прикордонного режиму або правил воєнного стану), коли воно може бути продовжене до 72 годин за відповідним рішенням.

3. У кожному випадку затримання обов'язково складається протокол, у якому зазначаються дата, час і місце затримання, підстава затримання, пояснення особи, яку затримують, а також прізвище, посада та звання посадової особи, що здійснює затримання, та інші відомості, передбачені законодавством. Копія цього протоколу обов'язково вручається затриманій особі.
4. Викликати адвоката (якщо є можливість) або адвоката системи БВПД, який при адміністративному затриманні має бути забезпечений.
 - Попросити поліцейського представитися, записати номер жетона, звання та ПІБ.

- За можливості вести відеозапис, особливо якщо поліцейські поведуться некоректно.
- У разі незаконних дій поліції зателефонувати на 102 та зафіксувати ситуацію в оператора: повідомити про незаконне затримання, тиск чи інші порушення.
- Зафіксувати номер патрульного авто, дані поліцейських — це важливі докази, які можуть знадобитися у майбутньому.
- Мати у телефоні контакти гарячих ліній поліції та прокуратури для оперативного реагування.
- Негайно повідомити рідних або друзів про затримання та місце, куди вас доправили.
- Використати гарячу лінію прокуратури для подання скарги на незаконні дії поліції.

ДОДАТКИ

Додаток 1. Допоміжні в роботі нормативно-правові акти

Міжнародні та національні стандарти прав людини, які захищають права трансгендерних людей

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ, 1950):

Ст. 8 — право на повагу до приватного і сімейного життя (захищає гендерну ідентичність).

Ст. 14 — заборона дискримінації, включно з дискримінацією за гендерною ознакою.

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) неодноразово визнавав порушення прав транс*людей (наприклад, у справах Goodwin v. UK (2002), X v. North Macedonia (2019)).

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-60596%22%5D%7D>

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966, ООН):

Ст. 17 — Ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію.

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

Національні стандарти

Конституція України:

Ст. 21 — усі люди є вільними і рівними у своїй гідності та правах.

Ст. 24 — заборона привілеїв чи обмежень за відкритим переліком ознак.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»:

Ст. 6 — заборона дискримінації за відкритим переліком ознак.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>

Кримінальний кодекс України (ст. 161)

Ст. 161 — Встановлює кримінальну відповідальність за дискримінацію за відкритим переліком ознак гендерної ідентичності.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

Кодекс законів про працю України:

Ст. 2¹ — «Дискримінація у сфері праці заборонена — зокрема за ознакою гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації чи навіть підозри на ВІЛ/СНІД. Жоден із цих факторів не може бути підставою для обмеження трудових прав.»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

Медичні стандарти щодо транс*людей:

Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про встановлення медико-біологічних та соціально-психологічних показань для зміни (корекції) статевої належності та затвердження форми первинної облікової документації й інструкції щодо її заповнення» МОЗ № 1041 від 05.10.2016 встановлює медико-біологічні та соціально-психологічні показання для зміни (корекції) статевої належності, а також передбачає форму первинної облікової документації № 066-3/о «Медичне свідоцтво про зміну (корекцію) статевої належності» та інструкцію щодо її заповнення.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1589-16#Text>

«Стандарти медичної допомоги трансгендерам та гендерно різноманітним людям» Світової професійної асоціації трансгендерного здоров'я (WPATH) — версія 8.

<https://wpath.org/wp-content/uploads/2024/11/Ukrainian-SOC8-Final.pdf>

Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги «Гендерна дисфорія» : Наказ МОЗ України від 15 верес. 2016 р. № 972

https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2016_972_ykpm_d_gendysfor.pdf

Навчально-методичний посібник «Організація та проведення тренінгу для лікарів з транскомпетентнісного медичного обслуговування»

https://aph.org.ua/wp-content/uploads/2024/09/trans_med_web.pdf?fbclid=IwY2xjawGi0_RleHRuA2FlbQlXMAABHUKW7mulk-ozGa-D4RiIWNmUbNVK4t2LXSIS6XiZcmSmlxphPaKcEh3Y_g_aem_DNdv9dcACXUSRWxju7MxHw

Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України № 2801-XII від 19 листоп. 1992 р. [Електронний ресурс].

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>

Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс].

<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>

Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги «Гендерна дисфорія» : Наказ МОЗ України від 15 верес. 2016 р. № 972 [Електронний ресурс].

https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2016_972_ykpm_d_gendysfor.pdf

Про встановлення медико-біологічних та соціально-психологічних показань для зміни (корекції) статевої належності : Наказ МОЗ України від 5 жовт. 2016 р. № 1041 [Електронний ресурс].

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1589-16#Text>

Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України [Електронний ресурс].

<https://zakon.rada.gov.ua>

Про затвердження Правил внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання : Наказ Мін'юсту України [Електронний ресурс].

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0055-11#Text>

Деякі питання виготовлення та оформлення паспорта громадянина України в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 черв. 2022 р. № 707 [Електронний ресурс].

<https://ips.ligazakon.net/document/view/Kp220707>

Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 44. — Ст. 416. [Електронний ресурс].

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>

Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січ. 1995 р. № 57 [Електронний ресурс].

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-п>

Переходячи межі гендеру : посіб. / МБФ «Альянс громадського здоров'я». — 4-те вид. — Київ : МБФ «Альянс громадського здоров'я», 2024. — 54 с. [Електронний ресурс].

https://aph.org.ua/wp-content/uploads/2024/07/gender_2024_preview.pdf

Заява на отримання інформації

(Кому направляємо)
(ПІБ керівника чи відповідальної особи)
(індекс, місто, вулиця)
(ПІБ заявника)
(адреса електронної пошти, номер телефону)

ЗАЯВА

Я, [ПІБ заявника], [дата народження], звертаюся з проханням надати мені повну та достовірну медичну інформацію, яка стосується мого стану здоров'я та перебування на лікуванні у [назва закладу], а саме:

[вказати, що саме потрібно — копії медичної картки, виписки, результати обстежень, висновки лікарів тощо].

Відповідно до статті 11 Закону України «Про інформацію», кожному гарантується вільний доступ до інформації, яка стосується особисто його, крім випадків, передбачених законом.

Також згідно з статтею 39-1 Основ законодавства України про охорону здоров'я, пацієнт має право отримувати медичну інформацію про стан свого здоров'я в повному обсязі.

Правова позиція щодо забезпечення права на доступ до такої інформації закріплена у постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 11 листопада 2020 року у справі № 442/4791/17, в якій суд прямо визнав, що заклад охорони здоров'я зобов'язаний надавати пацієнту копії медичних документів на його письмову вимогу.

З огляду на вищезазначене,

Прошу Вас (що просимо надати)

Надіслати відповідь у встановлений законом строк на мою адресу: [поштова адреса], а також надіслати копії документів у сканованому вигляді на мою електронну пошту: [електронна адреса].

У разі ненадання відповіді або неправомірної відмови залишаю за собою право звернутися до суду за захистом свого права на доступ до персональної інформації відповідно до чинного законодавства України.

(дата)

(підпис)

(ПІБ заявника)

Скарга щодо дій (бездіяльності) посадових осіб

Найменування органу, установи
куди подається скарга, адреса:

Скаржник:
(ПІБ)
(дата народження)
(індекс, місто, вулиця)
(адреса електронної пошти)

СКАРГА
(щодо дій або бездіяльності посадових осіб)

Опис ситуації:

00.00.0000 року я, [ПІБ], 00.00.0000 року народження, звернувся до XXXXXX відділу державної реєстрації актів цивільного стану із заявою про повторну видачу свідоцтва про шлюб.

Підстави для скарги:

Працівники зазначеного органу безпідставно відмовили мені у прийнятті заяви, не надали письмової відмови та не обґрунтували її відповідно до вимог чинного законодавства. Мені не було видано жодного адміністративного акта, а відмова була висловлена в усній формі, що є порушенням встановленого порядку розгляду звернень громадян та принципів адміністративної процедури.

Посилання на законодавство:

Відповідно до пункту 2 розділу IV Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні, затверджених наказом Мін'юсту №52/5, повторна видача свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану здійснюється незалежно від місця реєстрації акту чи місця проживання заявника.

Згідно із статтею 19 Конституції України, органи державної влади та їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені законом.

Крім того, положення Закону України «Про адміністративну процедуру» (статті 6, 8, 20, 21, 22, 38) зобов'язують органи влади:

- діяти законно та обґрунтовано;
 - інформувати особу про її права та підстави прийнятого рішення;
 - видавати адміністративні акти в письмовій формі;
 - забезпечувати право на їх оскарження.
- У моєму випадку всі зазначені вимоги були порушені.

Враховуючи викладене, —

Прошу:

1. Провести перевірку правомірності дій працівників Квітневого відділу ДРАЦС.
2. Зобов'язати відповідальних осіб належним чином розглянути мою заяву та видати дублікат свідоцтва про шлюб відповідно до чинного законодавства.
3. Надати мені письмову відповідь із викладенням результатів розгляду цієї скарги у строки, встановлені Законом України «Про звернення громадян».

(дата)

(підпис) (ПІБ заявника)

Додаток 3. Контакти державних та громадських організацій, куди можливо звернутися по допомогу

Державні структури

Назва організації	Контакти	Послуги	Примітки
Уповноважений Верховної Ради з прав людини (Омбудсман)	ombudsman.gov.ua, hotline@ombudsman.gov.ua, 0 800 50 17 20	Прийом скарг на дискримінацію, порушення прав	Приймають звернення щодо ЛГБТК+ дискримінації
Міністерство юстиції України — Безоплатна правова допомога	legalaids.gov.ua, 0 800 213 103	Юридична консультація, допомога в судах	Безкоштовна допомога для вразливих груп
Гаряча лінія Міністерства Оборони України	1512	Консультавання, інформація	Можна також залишити скаргу або запит
Національна соціальна сервісна служба України	nsssu.gov.ua, info@nsssu.gov.ua	Захист прав дітей, жертв насильства, соцпослуги	Можна звертатися щодо дискримінації в закладах
Урядовий контактний центр	ukc.gov.ua, 1545 (цілодобово)	Прийом звернень громадян до органів влади	Можна подати звернення онлайн або телефоном
Національна поліція — Департамент захисту прав людини	npu.gov.ua, hotline@police.gov.ua	Скарги на дії поліції, правопорушення	Можна скаржитись на трансфобію з боку поліції
Міністерство охорони здоров'я України (МОЗ)	moz.gov.ua, moz@moz.gov.ua, 0 800 505 201	Політика в сфері медичних послуг	Важливо для питань, які стосуються порушення прав у медичній сфері

Назва організації	Контакти	Послуги	Примітки
ГО «Когорта»	https://t.me/cohort_ngo (Telegram), cohort.org.ua	Правозахист, інформування, адвокація	Одна з провідних транс*організацій
ГО «ПРОЖЕКТОР»	+38 (063) 516-39-04	Правозахист, юридичний супровід	У команді є юристи, адвокати та інші фахівці
МГО «Партнер»	https://www.instagram.com/mod_partner/mod_partner/@MODPartnerTG_bot	Чат-бот для трансгендерних людей, консультації	Корисна інформація, вебінари, консультування
ЛГБТІ Центр «Наш світ»	gay.org.ua , lgbt@lgbt.org.ua	Правозахист, моніторинг порушень	Можна переадресувати
ZMINA — Центр прав людини	zmina.ua , info@humanrights.org.ua	Юридичний супровід, адвокація	Не спеціалізується на ЛГБТ+, але має досвід
Правозахисна ініціатива «Восток SOS»	vostok-sos.org , info@vostok-sos.org	Правова допомога ВПО, в т.ч. ЛГБТК+	Досвід роботи в кризових регіонах
Правова допомога від «Ла Страда-Україна»	la-strada.org.ua , 0 800 500 335 (гаряча лінія)	Юридична допомога, запобігання дискримінації	Безкоштовна лінія підтримки
REAct (Rights — Evidence — Action/Права — Докази — Дії)	https://react-aph.org/uk/	Реагування на порушення прав	Система реєстрації порушень
Холдер «Параюридичний хаб»	paralegals.com.ua	Холдер мереж параюридичної допомоги кожної з ключових спільнот щодо ВІЛ-інфекції	Параюридична допомога, юридична підтримка
Українська Гельсінська спілка з прав людини (УГСПЛ)	https://www.helsinki.org.ua/	Асоціація правозахисних організацій України	Інформація щодо правозахисної діяльності, консультування